

Didactica

Het geschiedenisonderwijs in Duitsland

Mijn vorig artikel, dat een verslag gaf van het congres der Duitse historici in Duisburg, sloot met de opmerking, dat men bij het geschiedenisonderwijs in Duitsland ongeveer dezelfde problemen heeft als bij ons. Dat is op zichzelf een merkwaardige zaak. Terwijl er tussen beide landen in dit opzicht weinig contact bestaat, kan men duidelijk een gelijke ontwikkeling onderscheiden. Ook daar heftige discussies over de waarde van het huidige geschiedenisonderwijs en voorstellen tot verandering.

Na 1945 heeft het lange tijd geduurd, voordat op alle scholen weer geschiedenis gegeven werd. Juist bij dit vak werd het sterkst de invloed van de Nazitijd ondervonden. Leraren weigerden het te geven en officiële instanties stelden het facultatief. Ook begon rond dit vak een langdurige discussie, hoe men het geschiedenisonderwijs zou kunnen aanpassen aan de veranderde omstandigheden en aan de eisen van de nieuwe tijd. Moest men alleen de jaren 1933-1945 kritisch bezien of de hele geschiedenis van Duitsland? Waren didactiek en methodiek wel juist?

Op al deze vragen zocht men een antwoord. Wat de discussies en de oplossing der moeilijkheden niet eenvoudiger maakte, was dat het onderwijs niet vanuit Bonn geregeld werd, maar behoorde tot de bevoegdheden van de deelstaten. Van eenheid was hierdoor geen sprake. Zelfs verzetten de deelstaten zich nadrukkelijk tegen pogingen vanuit Bonn tot een zekere uniformering. Ook nu nog is het verschil tussen de regeling van het onderwijs in de verschillende deelstaten zeer groot. Politieke factoren en regionalistische tendensen spelen hierbij een grote rol. Bij de discussies over vernieuwing van het onderwijs werd algemeen gevraagd om een beperking van het aantal vakken en een verdeling in kern- en keuzevakken. Ook werd het invoeren van politieke vorming als vak op de middelbare scholen bepleit.

Wat bij al deze discussies in Duitsland opvalt, is het grote aandeel der universiteiten hierin. Doordat men in Duitsland geen middelbare opleidingen kent, is de band tussen hoogleraren en afgestudeerden, die merendeels leraar worden, zeer sterk. Na de afsluiting van de vakwetenschappelijke studie aan de universiteit volgt de a.s. leraar (Studienreferendar) een tweejarige opleiding aan een seminarium. Dit is heel iets anders dan bij ons, maar wordt niet algemeen toegejuicht. Toch blijft een nauwe band bestaan tussen hoogleraar en afgestudeerde. Ook op organisatorisch gebied is die nauwe band tussen universiteit en school te bemerken.

Op basis van ingewonnen adviezen besloten de ministers van onderwijs van de deelstaten op 29 september 1960 te Saarbrücken, als een soort afsluiting van de gevoerde discussies, het onderwijs in de hoogste klassen der „middelbare”

scholen grondig te wijzigen. Het betrof hier alleen de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, de gymnasia, waarvan drie soorten bestaan: altsprachlich, neusprachlich en mathematischnaturwissenschaftlich. Wij zouden zeggen gymnasium, athenaeum a en b. Deze gymnasia sluiten aan op de vierde klas van de lagere school en bestaan uit 9 leerjaren. De klassen 5 en 6 vormen de „Vorkurs“, 7 t/m 10 de „Mittelstufe“ en 11 t/m 13 de „Oberstufe“. Het geschiedenisonderwijs begint als zelfstandig vak in de „Mittelstufe“. Daarvóór vormt het een onderdeel van Duits. Zeven jaar lang krijgt de leerling twee lesuren geschiedenis. Daarnaast komt in verschillende deelstaten in variërende klassen een vak „Sozialkunde“ of „Gemeinschaftskunde“ voor, dat maatschappijleer, staatsinrichting en politieke vorming omvat.

Bij de „Rahmenvereinbarung“ van Saarbrücken werd besloten tot een vermindering van het aantal verplichte vakken, een concentratie van de stof, tot een sterkere activering der leerlingen en een bijzondere werkwijze op de „Oberstufe“. Belangrijk was verder, dat de ministers besloten in de twee hoogste klassen de vakken geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer te combineren tot één vak „Gemeinschaftskunde“ om tot een integrering van de stof bij verwante vakken te komen. Dit nieuwe vak behoort tot de verplichte vakken en wordt mondeling geëxamineerd. Vanaf Pasen 1963 (het schooljaar begint na de paasvakantie) wordt het definitief in het lesrooster opgenomen.

De bijzondere werkwijze op de „Oberstufe“ houdt onder meer in het werken in teamverband aan gegeven opdrachten, het maken van excursies, het aanhoren van lezingen en colloquia, waarbij verschillende docenten en specialisten een onderwerp bespreken en vragen beantwoorden, het maken van kleine scripties en het helpen voorbereiden van groeps- of klassediscussies. Omdat reeds in de „Mittelstufe“ de gehele geschiedenis behandeld is, beperkt men zich in de „Oberstufe“ bij de „zweite Durchgang“ tot themata, waarvan ik aan het eind van dit artikel enkele voorbeelden zal geven.

Na het bekend worden van deze nieuwe regeling, die zich niet tot het geschiedenisonderwijs beperkte, brak een storm van verontwaardiging los. Professoren en docenten in de geschiedenis kwamen met hun kritiek, want de meesten zagen het bestaan van hun vak als zelfstandig onderdeel op het lesrooster bedreigd. Ook had men weinig waardering voor de naam van het nieuwe vak, omdat enkele deelstaten die reeds kenden als andere naam voor „Sozialkunde“ (maatschappijleer), en was bang, dat de maatschappijleer de geschiedenis zou gaan overheersen.

In juli 1962 werden door de ministers nadere richtlijnen voor het nieuwe vak gegeven en werd een beroep gedaan op hoogleraren en docenten een constructieve bijdrage te leveren. Die constructieve bijdrage doelde op eventuele resoluties op de in het najaar te houden congressen van historici en geschiedenisleraren. Iedereen was nieuwsgierig, wat daar uit de bus zou komen, want het was geen geheim, dat vooral de hoogleraren weinig voor de nieuwe plannen voelden.

Op hun congres verklaarden de geschiedenisleraren zich bereid aan de nieuwe

ontwikkeling mee te werken, maar pleitten voor het handhaven van methode en stof der betrokken vakken en voor het horen der betreffende organisaties. De historici, die de avond tevoren op een openbare discussieavond met de geschiedenisleraren reeds hun wrevel te kennen hadden gegeven en vooral gewaarschuwd hadden tegen de politieke vorming, stemden met het besluit der leraren in, maar waarschuwd voor een te sterke nadruk bij het geschiedenisonderwijs op de contemporaine geschiedenis en voor een beperking van het aantal geschiedenisuren. Ondanks verschillende bezwaren besloot men toch de nieuwe regeling te steunen.

Heel belangrijk zal nu zijn, hoe de „Rahmenvereinbarung“ en de richtlijnen in de praktijk in de deelstaten zullen worden uitgevoerd. In Duisburg was al te horen hoe verschillend de genomen besluiten geïnterpreteerd werden. In Beieren wilde men ongeveer alles bij het oude laten, maar Hamburg had zeer vooruitstrevende plannen. In de ene deelstaat zouden drie leraren samen het nieuwe vak gaan geven met soms nog de hulp van experts, in Rijnland-Westfalen daarentegen wilde men het alleen door de geschiedenisleraar laten geven, die dan dus niet meer twee, maar vier lesuren ter beschikking krijgt. Dit laatste biedt de geschiedenisleraar weer allerlei mogelijkheden.

Met belangstelling volgen we de verdere ontwikkeling in de Bondsrepubliek.

Hier volgen nog de door de ministers aangegeven themata voor het vak „Gemeinschaftskunde“ in de twee hoogste klassen:

- 1 Grundlegende politische, wirtschaftliche und soziale Kräfte und Bewegungen in Europa.
 - a. Die Französische Revolution und ihre Auswirkungen,
 - b. Die industrielle Revolution und die Umbildung der Gesellschaft,
 - c. Der Gedanke des Nationalstaates,
 - d. Der Liberalismus,
 - e. Der Sozialismus,
 - f. Der Imperialismus.
- 2 Die totalitären Ideologien und ihre Herrschaftsformen.
 - a. Die Russische Revolution 1917 (Vorgeschichte und Auswirkungen),
 - b. Die bolschewistische Staats- und Gesellschaftslehre,
 - c. Fascistische Bewegungen,
 - d. Der Nationalsozialismus.
- 3 Deutschland, seine Stellung in Europa und sein Verhältnis zur Welt.
 - a. Vom I. zum II. Weltkrieg – Die Weimar Republik,
 - b. Die deutsche Frage seit 1945,
 - c. Die politischen, gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Verhältnisse in West- und Mitteldeutschland,
 - d. Die zur Zeit unter fremder Verwaltung stehenden deutschen Ostgebiete, die Oder-Neisse-Linie,

- e. Deutschland und seine östlichen Nachbarn,
 - f. Deutschland und die europäische Frage,
 - g. Deutschland und die grossen Weltmächte (politisch, wirtschaftlich).
- 4 Europa und die Welt von heute.
- a. Räume und Völker von heute,
 - b. Das Problem der Grenzen,
 - c. Europäische Bewegung, der Europa-Rat,
 - d. Europäische Wirtschaftsvereinigungen,
 - e. Mächtigegruppierungen in Europa und in der Welt.
- 5 Europäisierung – Enteuropäisierung der Erde – Entwicklungsländer.
- a. Auflösung der Kolonialreiche,
 - b. Probleme der Industrialisierung, Demokratisierung, Nationalisierung,
 - c. Entwicklungsländer – Beispiele aus verschiedenartigen Erdräumen und Kulturräumen.
- 6 Der Mensch in Gesellschaft, Wirtschaft und Staat.
- a. Individuum – Gesellschaft – Staat,
 - b. Rechtsstaat – Verfassungen – Parteien,
 - c. Selbstverwaltung – Föderalismus – Zentralismus,
 - d. Staat – Wirtschaft – Mensch,
 - e. Gruppen und Verbände in der Wirtschaft,
 - f. Dorf – Stadt – Verstädterung – Raumplanung,
 - g. Flüchtlingsprobleme in aller Welt – Zwangsaussiedlungen – Recht auf Heimat,
 - h. Das politische und sittliche Problem der Macht – die Menschenrechte in Geschichte und Gegenwart.
- 7 Die Eine Welt – Wege zur Sicherung des Weltfriedens.
- a. Probleme des Völkerrechts (bellum iustum, bellum iniustum),
 - c. Der Völkerbund,
 - d. Die Vereinten Nationen,
 - e. Das Vordringen in den Weltenraum.

DRS. G. VAN ROON

Experimenten met de eindexamenstof (II)

In 1962 verscheen eveneens bij Meulenhoff een leerboek dat de eindexamenstof totaal anders wil opzetten. Er kwamen niet minder dan vijftien capita selecta over de 19e en 20e eeuw te voorschijn, waaraan er nog twee bijgevoegd zijn, die